

Blind vertrouwen

Verbinding en groepsgedrag in *De stad der blinden* en *Bird Box*

De auteurs bespreken aan de hand van een boek en een film de groepsmechanismen die ontstaan na een uitbraak van een onbekende, razendsnel om zich heen grijpende ziekte. Samenwerken, maar ook vertrouwen hebben in een ander, spelen een belangrijke rol om als groep te kunnen overleven.

Door **Derk-Jan Drost** en **Arnout ter Haar**

In december 2019 startte in de stad Wuhan in China de uitbraak van een nieuw coronavirus, dat de ziekte COVID-19 kan veroorzaken, in de volksmond inmiddels bekend geworden als het coronavirus. Wat begon met de overdracht van het virus van (waarschijnlijk) een gordeldier of een vleermuis op één mens, leidde binnen drie maanden tot een pandemie. De maatregelen die zijn genomen om het aantal dodelijke slachtoffers zo laag mogelijk te houden, hebben vergaande economische gevolgen. Tot beleggers drong dat door op 19 februari, waarna beursgenoteerde bedrijven maar liefst een derde van hun waarde verloren. Er ligt een ongekend diepe en langdurige recessie op de loer.

In sommige gebieden werden hele steden of regio's als quarantainezone afgesloten van de buitenwereld, toeristische attracties gesloten en grote evenementen afgelast. In China zelf, waar de besmetting zich het snelst uitbreidde, mede dankzij de vele reizigers die vanwege het Chinese Nieuwjaar op familiebezoek geweest waren, kwamen grote fabrieken stil te liggen. Bij allerlei andere ondernemingen elders in de wereld stokte de aanvoer van essentiële onderdelen die in China gefabriceerd werden. Terwijl er in Azië van alles gedaan werd om de

verspreiding zo veel mogelijk in te perken, keek de rest van de wereld toe totdat het virus ook binnen de eigen landsgrenzen actief werd, en het ene na het andere land drastische maatregelen moest nemen. Van volledige lockdown (Spanje en Italië bijvoorbeeld) tot de wat vrijere voorschriften in Nederland, waar horeca, hotels, theaters, bioscopen, sportclubs en scholen gesloten zijn, maar we nog wel met in achtname van gepaste afstand naar buiten mogen.

In beide is grootschalige regressie waar te nemen als gevolg van een ontwrichte samenleving

Het isoleren van mensen die mogelijk besmet zouden kunnen zijn en het isoleren van mensen om besmetting te voorkomen, heeft op allerlei manieren invloed op ons gedrag, zeker in combinatie met het vooruitzicht op een recessie. Veel mensen worden er angstig van, anderen blijven roepen dat het paniek om niets is, en weer anderen worden er achterdochtig van en zien het als een doelbewuste actie van een vermeende vijand. Het roept associaties op met toestanden die in vroeger tijden als gevolg van pest en melaatsheid optraden, en het roept bij de auteurs dezes ook meteen associaties op met de dystopische roman *De stad der blinden* (*Ensaio sobre a Cegueira*) van de Portugese nobelprijs winnaar José Saramago en de film *Bird Box* van regisseur Suzanne Bier (gebaseerd op het gelijknamige boek van Josh Malerman). In beide is grootschalige regressie waar te nemen als gevolg van

een ontwrichte samenleving, waar angst en agressie hand in hand kunnen gaan, en de drang te overleven de scheidslijn tussen goed en kwaad, tussen wij en zij, doet vervagen. Voordat de actualiteit de fictie inhaalt, willen we stilstaan bij de groepsprocessen in dit boek en deze film. Hierbij willen wij niet het accent op die regressie leggen; de synopsis van het boek en van de film spreken voor zich, dat behoeft weinig uitleg. Wel willen we hier proberen stil te staan bij een ander aspect: de rol van de groep om te kunnen overleven. Samenwerken, maar ook vertrouwen hebben in een ander, zijn daarbij belangrijke ingrediënten.

Hoewel het boek en de film niets met elkaar te maken hebben, lijken ze thematisch wel verwant. Dat komt niet alleen door een ontwrichte maatschappij, maar ook door de rol die het visuele zintuig in beide speelt: zien, onder ogen zien, niet willen zien of niet kunnen zien. We beginnen met een synopsis van het boek en van de film.

Synopsis van *De stad der blinden*

Een automobilist wordt, terwijl hij in zijn auto voor het rode stoplicht wacht, acuut blind. Een melkachtig wit is het enige wat hij waar kan nemen. Omdat hij het verkeer blokkeert, wordt hij door een voorbijganger, een autodief, naar huis gebracht. Hij wordt later door zijn vrouw naar de oogarts gebracht. De aanwezigen in de wachtkamer, die aangeduid worden als een man met een ooglapje, een scheel jongetje, de doktersassistente, een vrouw met een zonnebril, worden ook blind, net als de oogarts zelf. Voor hij zelf slachtoffer wordt, raadpleegt de oogarts een collega, hij heeft niets afwijkends aan het oog van zijn nieuwe patiënt

kunnen vinden. Pas als hij zelf blind is geworden, seint hij het ministerie van Gezondheid in dat er mogelijk een zeer besmettelijke vorm van acute blindheid rondwaart. Om verdere besmetting te voorkomen, besluit de overheid dat de blinden in quarantaine geplaatst moeten worden. Ze worden opgehaald, maar de besmetting grijpt zo snel om zich heen dat het gevaar niet meer te stoppen is. De eerste lichte blinden wordt afgevoerd. De vrouw van de oogarts is nog niet blind, maar als haar man wordt opgehaald geeft ze aan ook blind te

Via de intercom krijgen ze instructies over het ophalen van voedsel dat aan de poort wordt afgeleverd

zijn geworden, alleen om haar man te kunnen bijstaan. Zij blijkt als enige immuun tegen de ziekte waar niemand een verklaring voor heeft. Zij zorgt ervoor dat niemand behalve haar man weet van haar onaangename gezichtsvermogen. De blinden worden afgeleverd in een verlaten ziekenhuis, en proberen zich, met wat hulp van de doktersvrouw, zo goed mogelijk te installeren in een van de slaapzalen. Via de intercom krijgen ze instructies over het ophalen van dozen met voedsel die aan de poort afgeleverd worden en het absolute verbod om het terrein te verlaten. Het ziekenhuis wordt bewaakt door het leger, en iedereen die een stap naar buiten doet, wordt zonder waarschuwing doodgeschoten. Dat ze aan hun lot worden overgelaten, dat er geen hulp van buiten te verwachten is, en dat

ze als melaatsen zijn opgeborgen, wordt een ieder al heel snel duidelijk.

Dagelijks worden er nieuwe blinden afgeleverd, en moeten de nieuwkomers zorgen dat ze een slaapplek vinden.

De meest basale levensbehoeften en lichaamsfuncties in een omgeving waar iedereen blind is, komen zo onder druk te staan, dat er al spoedig strijd ontstaat over de verdeling van het schaarse en slechte voedsel, terwijl de blinden in een wanhopige zoektocht naar een wastafel of een wc vaak stranden en niets anders kunnen dan maar in de gangen te plassen en te poepen.

Zieken kunnen niet verzorgd worden en worden aan hun lot overgelaten. De eerste dode wordt nog provisorisch op de binnenvlaats begraven, maar al snel worden andere doden daar gewoon maar neergelegd. Het is overal vies, het stinkt, er is angst en achterdocht.

Naarmate het ziekenhuis voller wordt en alle contact met de buitenwereld verdwenen is, ontstaat er een machtsstrijd. Een groep van een andere slaapzaal eist alle voedsel op, één van hen heeft een pistool, en zij vragen betaling in ruil voor voedsel. Gewapend met stangen van ziekenhuisbedspijlen en onder dreiging van het pistool gaan zij de zalen af en nemen de andere blinden hun sieraden, horloges en geld af. Als na verloop van tijd alle waardevolle spullen afgenomen zijn, vragen zij ander wisselgeld in ruil voor wat voedsel: per zaal moeten de vrouwen naar de zaal van de machthebbers komen, om daar vernederd, misbruikt en verkracht te worden. De doktersvrouw wordt net als alle andere vrouwen ook verkracht, maar geeft ondertussen haar ogen de kost, en neemt later wraak op de leider van deze losgeslagen bende.

Scène uit de film *Blindness*

Wanneer er brand wordt gesticht in de zaal van de machthebbers, moet iedereen die niet wil stikken of verbranden het ziekenhuis wel verlaten. Dan blijkt dat er helemaal geen bewaking meer is, die zijn vermoedelijk ook allemaal blind geworden. De groep van de doktersvrouw, met haar man, het schele jongetje, de vrouw met de zonnebril, de man met het ooglapje, en de doktersassistente blijven bij elkaar en zwerven door de stad op zoek naar voedsel. Inmiddels weet de groep wel dat de doktersvrouw kan zien, en vertrouwen zij haar in de zoektocht naar voedsel, veiligheid en enige waardigheid. De stad is geheel ontwricht, niets werkt meer, overal lopen zwerfhonden en ongedierte, en groepjes mensen die elkaar vasthouden en wanhopig op zoek zijn naar iets eetbaars. Zonder groepje heb je geen kans om te overleven, maar een groep moet ook niet te groot worden omdat er dan meer gedeeld moet worden en verplaatsen moeilijker wordt als je elkaar moet vasthouden om elkaar niet kwijt te raken. Winkels en woonhuizen zijn allemaal al geplunderd, voorraadkasten en schappen in winkels zijn al leeggeroofd, en als ergens nog eten gevonden wordt, vertrappen mensen elkaar, niemand gunt een ander nog wat.

In het huis van de dokter en zijn vrouw kan de groep enigszins op adem komen, ze kunnen zich wassen als het regent, en ze krijgen schone kleren aan. Met behulp van wat eten in blik kunnen ze voor het eerst in tijden aan een tafel met elkaar eten. Het verhaal eindigt met het gegeven dat de blindheid net zo acuut ophoudt als hij ooit begonnen was. Eén voor één, in volgorde van het moment van blind worden, krijgen de blinden hun gezichtsvermogen weer terug.

Synopsis van *Bird Box*

Shots van een afgelegen woud en een rivier worden als eerste zichtbaar in deze post-apocalyptische film van Suzanne Bier. Een man spreekt door een radio en richt zich tot overlevenden in de wijde omgeving. Hij spoort anderen aan om via de rivier naar hem toe te komen. Hij vraagt of de overlevenden kinderen bij zich hebben, zij halen deze tocht mogelijk niet. Dan zien we Malorie, de hoofdpersoon in de film, ze is geblinddoekt. Ze spreekt twee kinderen, Boy en Girl streng toe: 'Doe alles wat ik zeg en wat er ook gebeurt, hou je blinddoek om.' Vijf jaar eerder. Malorie, beeldend kunstenaar, schildert donkere schilderijen met personen die niet met elkaar verbonden zijn, net zoals zij zelf niet in staat is verbinding te maken met anderen. Ze leeft geïsoleerd, haar ijskast is leeg, het contact met haar ouders is verbroken, allen haar zus Jessica komt af en toe langs en zorgt voor verbinding met de buitenwereld. Op tv wordt melding gemaakt van een golf van onverklaarbare en gruwelijke zelfmoorden, die vanuit Europa via Rusland en Siberië naar Alaska is overgewaaid. Het enige wat bekend is, is dat de zelfmoorden plaatsvinden na het zien

Scène uit Bird Box

van een lichtbron dat door onbekende entiteiten wordt uitgestraald. Malorie besteedt er weinig aandacht aan, ze is zwanger en heeft een afspraak voor een echoscopie. Na het onderzoek zijn Malorie en Jessica getuigen van een vrouw die in de ziekenhuisgang zo hard met haar hoofd tegen een glazen wand beukt dat het glas breekt en de vrouw heftig bloedend wordt weggevoerd. In de auto op weg naar huis blijkt de zelfmoordgolf zich razendsnel om hen heen te verspreiden. Het verkeer raakt ontregeld, mensen lopen in paniek door elkaar, verwonden zichzelf tot de dood er op volgt, springen uit ramen en veroorzaken verkeersongelukken. Dan heeft Jessica, die achter het stuur zit, ook iets gezien, haar ogen veranderen en vervolgens trapt ze het gaspedaal van de auto in en laat ze de auto over de kop slaan. De zichtbaar zwangere Malorie kruipt uit de auto, en wordt door een man en een vrouw van een naburig huis geholpen om binnen te komen. Haar zus Jessica heeft het ongeluk ook overleefd, maar loopt vervolgens doelbewust voor een aanstormende vrachtauto. De vrouw die Malorie heeft gered, heeft kennelijk ook de wezens gezien, en loopt in alle rust naar een brandende auto om daar in de vlammen te sterven. Bij iedereen die de

mysterieuze lichtbron gezien heeft, veranderen de ogen: de iris fragmenteert als een ster in de autoruit.

In het huis waar Malorie opgevangen wordt, zijn nog wat andere mensen aanwezig, ze hebben de ramen geblindeerd en houden de deuren op slot. De groep probeert zo goed mogelijk te overleven, en probeert te begrijpen wat er gaande is. Een van hen denkt dat hij via de beelden van de camera's die rond het huis hangen tegen inbraak misschien meer over deze wezens te weten kan komen. Hij laat zich vastbinden door de anderen en opsluiten in de kamer waar de monitoren staan, opdat hij zichzelf niets kan aandoen. De rest van de groep wacht in spanning af, tot ze heftig gebonk horen. Hij heeft zich met stoel en al zo weten te verwonden aan zijn hoofd dat hij dood op de grond ligt.

De groep herneemt zich, er ontstaat een taakverdeling in het huis

In het huis raakt de voedselvoorraad uitgeput en ze worden gedwongen op zoek te gaan naar voedsel. In de garage wordt de auto geblindeerd, en vijf van hen gaan, vertrouwend op de navigatie en de parkeersensoren van de auto, stapvoets rijdend naar de dichtstbijzijnde supermarkt. Daar laden ze hun karren vol bruikbare producten, en Malorie neemt een vogelkooi met drie vogels mee die nog leven. De vogels fungeren als alarmsysteem, als iemand (of de wezens) het huis nadert, gaan ze onrustig fladderen en piepen.

Op een gegeven moment wordt er aan de deur geklopt. Een vrouw smeekt om binnen gelaten te worden, en er ontstaat verdeeldheid in de groep: is ze te vertrouwen, heeft ze kwaad in de zin, heeft ze de wezens gezien? Er wordt besloten haar binnen te laten, zoals ze ook Malorie opgevangen hebben destijds. Olympia blijkt net als Malorie vijf maanden zwanger te zijn. De groep herneemt zich, er ontstaat een taakverdeling in het huis. Zo probeert Tom, degene bij wie Malorie zich het meest vertrouwd voelt, via een portofoon contact met de buitenwereld te krijgen. Hij spreekt berichten in, in de hoop dat ergens nog anderen net als zij overleven.

Als er na verloop van tijd weer aan de deur geklopt wordt, en ene Gary zich meldt, ontstaat weer twijfel en tweespalt. Gary vertelt dat hij op de vlucht is voor de *mentally insane criminals*, die uit een gesticht ontsnapt zijn, en die in tegenstelling tot gezonde mensen geen zelfmoord plegen na het zien van de lichtbron, maar juist nog gewelddadiger worden en mensen die zich beschermen tegen de lichtbron de dood in jagen. Vlak nadat Olympia een dochter heeft gebaard, trekt Gary de blindering van de ramen en springt Olympia door het glas van het zolderraam naar beneden. Ook de anderen worden zo uitgeschakeld, totdat Tom erin slaagt Gary dood te schieten. Met zijn vieren blijven ze over: Malorie, Tom, de dochter van Olympia (die Girl genoemd wordt) en de zoon die Malorie zelf gebaard heeft (Boy).

Na verloop van tijd krijgen ze een bericht over de portofoon van een andere overlever, die zegt dat hij op een veilige plek zit, en dat ze die plek kunnen bereiken via een gevaarlijke tocht over de rivier, maar dat de kans dat kinderen die tocht overleven gering is. Ze krijgen instructie waar ze naartoe moe-

ten, en dat ze welkom zijn wanneer ze eraan toe zijn de tocht te ondernemen. Dat gebeurt pas vijf jaar later. Al die tijd hebben ze gevierd weten te overleven in het geblindeerde huis. Ze moeten zich blijven beschermen, niet alleen tegen de wezens, maar ook tegen mogelijke psychopaten die langs de huizen gaan op zoek naar voedsel en naar mensen om hun agressie op uit te leven. Malorie traint de kinderen op een spartaanse wijze om ze hun gehoor optimaal te leren gebruiken: ze moeten geluiden leren herkennen, de afstand van de geluidsbron leren inschatten, of de geluidsbron beweegt, dichterbij komt, verandert et cetera. Als er een groep gewapende vreemdelingen hun huis wil binnendringen, spoort Tom Malorie aan om met de kinderen te vluchten via de rivier naar de veilige plek van Rick. Tom weet de belagers uit te schakelen, maar moet hierbij zijn blinddoek afdoen. Ook zijn ogen fragmenteren, en hij schiet zichzelf dood.

In een roeiboot gaat Malorie geblinddoekt, met de twee eveneens geblinddoekte kinderen de rivier af, onderweg allerlei gevaren trotserend van de naderende wezens maar ook van een gewapende psychopaat die Malorie en haar kinderen probeert te overtuigen dat het veilig is om de blinddoek af te doen. Malorie moet hem met een kapmes doden om zichzelf en de kinderen te beschermen. Uiteindelijk komen ze bij de plek die Rick aangewezen had. Het blijkt een blindeninstituut met een grote afgedekte binnentuin waar voedsel verbouwd wordt, en waar een groep overlevenden een nieuwe gemeenschap vormt. De blinddoeken mogen af, en voor het eerst geeft Malorie de kinderen een naam: Girl wordt naar Olympia vernoemd en Boy wordt naar Tom vernoemd.

Zien, blind zijn, blind worden, niet willen zien

In *De stad der blinden* wordt geen verklaring gegeven voor het uitbreken van de mysterieuze en zeer besmettelijke blindheid, en ook niet voor het verdwijnen ervan. Waarom de vrouw van de oogarts als enige immuun blijkt te zijn, wordt evenmin opgehelderd. Bij *Bird Box* wordt de aanwezigheid van de wezens die aanzetten tot suicide ook niet verklaard, en waarom psychopaten immuun blijken voor het effect van het licht van deze entiteiten ook niet. In beide gevallen kan je je afvragen of de makers niet veel meer bedoeld hebben dat het hier niet zozeer om een gevaar van buitenaf gaat, zoals een virus of kwaadaardig wezens, maar veel meer om een intern, dus in de mensen zelf gelegen bron van gevaar. In *De stad der blinden* is er geen ontkomen aan de blindheid, en worden de blinden eerst de paria's van de samenleving, maar later blijkt dat niemand (behalve de vrouw van de oogarts dus) aan dit noodlot ontsnapt, en is iedereen juist weer gelijk, in een wereld waarin alle orde en overzicht verdwenen is. In *Bird Box* staat kijken gelijk aan tot suicide gedreven worden, en kan je dus alleen maar overleven door jezelf te

Welke demonen in onszelf kunnen we niet onder ogen komen?

blinddoeken en als een blinde door het leven te gaan. Zij die al blind waren hebben hier een enorme voorsprong: zij kunnen de wezens niet zien en zijn bovendien gewend hun leven zonder zicht vorm te geven. En zij die al gestoord waren, de psychopaten, richten

de agressie niet tegen zichzelf maar tegen anderen na het zien van de lichtbron. Het zou dus op een meer symbolisch niveau over de vraag kunnen gaan: wat zien we, wat kunnen we zien, wat willen we zien en wat willen we vooral niet zien? Welke demonen in onszelf kunnen we niet onder ogen komen? In zowel het boek als de film is agressie een bepalende factor. In de film wordt de agressie na het onder ogen zien van de (eigen) demonen op het zelf gericht, met suicide tot gevolg; in het boek leidt het niet meer kunnen zien tot splitsing in wij en zij, eerst de zienden versus de blinden, maar later in een tweedeling tussen degenen die misbruik maken van de chaos en de macht met geweld naar zich toetrekken, en zij die proberen de beschaving enigszins op peil te houden en zo door de anderen onderdrukt en uitgebuit worden.

Samenwerken om te overleven: verbinden en vertrouwen

Bij *De stad der blinden* gaat het vanwege de chaos die ontstaat, vanwege de quarantaine en de anarchie binnen de quarantaine, om de scheidslijn tussen goed en kwaad, om de groep als noodzakelijke voorwaarde om te kunnen overleven, om verbinding aan te gaan en het kunnen delen in tijden van schaarste en het ontbreken van hulp. Zonder de kracht van de groep zou je alles helemaal zelf moeten oplossen, van een veilige slaappleaats tot bescherming tegen agressie van anderen, en zou je uiteindelijk van hongersnood of geweld omkomen. Niet alleen de bonafide mensen groeperen zich om te overleven, ook de malafide personen doen dat, en weten daar ook nog hun voordeel mee te doen (door de macht over de verdeling van het voedsel te

nemen, door anderen te laten betalen voor voedsel, eerst met geld of kostbaarheden, later in ruil voor seksuele bevrediging en het botvieren van de eigen lusten).

Zonder de kracht van de groep zou je alles helemaal zelf moeten oplossen

De groep die we volgen in het boek is toevallig ontstaan: zij zijn de eersten blinden, en zijn als eersten in quarantaine geplaatst, waar ze samen een slaapzaal delen. Nieuwkomers krijgen te horen dat deze slaapzaal bezet is, dat ze elders een slaapplaats moeten zoeken. Zo wordt een buitengrens om de groep getrokken, die de interne cohesie verstevigt. De ziende vrouw van de oogarts neemt op een natuurlijke wijze de leiding in de groep, niet door zich voor te staan op haar intacte gezichtsvermogen, maar door op subtiele wijze naar aanleiding van hetgeen ze waarneemt met voorstellen te komen, die door de groep omarmd worden. In de agressie die ze van andere groepen ondervinden, laten ze zich eerst gedwee onderwerpen, ze laten hun kostbaarheden afpakken, ze laten zich verkrachten. Later wordt er wraak genomen door de vrouw van de oogarts, die met een schaar de leider van de groep weet uit te schakelen en vervolgens brand sticht zodat ze kunnen ontsnappen. Daarna probeert de groep zijn waardigheid en ethische normen weer te hervinden, door in hun eigen huizen op zoek te gaan naar contact met familieleden of burens, en door zich te wassen (reinigen) en schone kleren aan te trekken en aan een gedekte tafel te gaan eten.

Ook in *Bird Box* is de groep die we in de eerste helft van de film volgen toevallig ontstaan. Het geblindeerde huis biedt bescherming aan passanten die nog niet met de vijandige wezens in aanraking gekomen zijn. Het zijn mensen met verschillende achtergronden en persoonlijkheden, die aan elkaar overgeleverd zijn, en moeten leren om te gaan met schaarste, en elkaar moeten leren te vertrouwen. Dat gaat een tijd goed, maar leidt uiteindelijk – na het binnenlaten van psychopaat Gary – tot de dood van de meeste bewoners in het huis. Het is een onmogelijke paradox: in een chaotische wereld waar anarchie heerst, waar psychopaten en vijandige wezens vrij rondlopen, is alle reden om achterdocht en paranoia te laten opbloeien. Tegelijkertijd zal je anderen wel moeten vertrouwen om te kunnen overleven; de kracht van de groep maakt dat de één kan slapen terwijl de ander waakt, dat kennis en vaardigheden gedeeld worden en men elkaar kan aanvullen, dat gevaarlijke taken om beurten gedaan worden, en dat gekmakende eenzaamheid vermeden wordt en zo het angstniveau nog net dragelijk blijft. Voor hoofdpersoon Malorie is er een extra uitdaging: bij aanvang van de film wordt al zichtbaar dat ze een einzelgänger is, los staat van de buitenwereld en haar ouders, en geen contact heeft met de man wiens kind ze draagt. De film kan dan ook gezien worden als haar zoektocht om vanuit de eenzaamheid zich te kunnen verbinden – eerst met de groep, dan met Tom in het bijzonder, en uiteindelijk ook met haar zoon en met de dochter van Olympia. Daarmee volgt de film een klassiek schema: eenzaam persoon moet gevaren trotseren en een woeste rivier afvaren om gelouterd te worden en verbinding aan te kunnen gaan.

Naamloos

In *De stad der blinden* hebben de personages geen naam. Consequent worden de personages genoemd naar hun beroep of een uiterlijk kenmerk: de oogarts, het schele jongetje, de autodief, de doktersassistente, de vrouw met de zonnebril. Het werkt vervreemdend, het schept afstand en het ontmenselijkt. Misschien is dat nodig om niet als lezer meegezogen te worden in de afschrikwekkende wereld waarin deze personages terecht zijn gekomen. Maar doordat de personages naamloos blijven, is het aan de andere kant ook makkelijker je met hen te identificeren, omdat je eigen identiteit in

Ernstig wantrouwen is niet voor niets een contra-indicatie voor groepstherapie

zo'n pre-apocalyptische wereld waarschijnlijk ook snel betekenisloos wordt en het alleen nog gaat om overleven of ten onder gaan. In de film *Bird Box* hebben de volwassenen wel namen, we leren althans hun voornamen kennen, en daarmee spreken ze elkaar ook aan. Maar de twee kinderen die geboren worden in deze groep, worden Boy en Girl genoemd. Het is alsof de moeder en de verzorgers bij voorbaat alles wat naar affectie neigt willen neutraliseren, vanuit een bewustzijn van permanent gevaar en grote kans op verlies door de dood. De kinderen spreken Malorie bij haar voornaam aan, en niet met moeder of mama. Pas als Malorie veilig met de inmiddels vijf jaar

oude kinderen in het blindeninstituut van Rick is aangekomen, ontstaat er perspectief op een langer leven, op een veiliger leven, op een nieuw begin, en krijgen Boy en Girl een naam als symbool voor de hechting die weer enigszins vorm kan krijgen.

Van fictie naar realiteit

Wat kunnen groepstherapeuten leren van dit boek en deze film leren? Het is misschien een open deur, maar kan niet vaak genoeg gezegd worden: namelijk dat we in het leven, en dat geldt ook voor een overzichtelijke microkosmos als een therapiegroep, niet kunnen bestaan zonder een basisvertrouwen in onszelf, in de anderen en in de groep als geheel. Zonder dit vertrouwen kan er geen verbinding ontstaan, geen samenwerking, en ook geen zoektocht naar eigen blinde vlekken, of een zoektocht naar de oorsprong van gestolde ervaringen die te pijnlijk waren om eerder onder ogen te komen. Ook voor het uitvechten van meningsverschillen of strijd is voldoende vertrouwen nodig om samen tot een goede en werkbare oplossing te komen, die de stagnatie vlot trekt en een nieuw perspectief op de toekomst biedt. Gebrek aan zelfvertrouwen kan in een psychotherapiegroep goed bewerkt worden; ernstig wantrouwen is niet voor niets een contra-indicatie voor groepstherapie. Op maatschappelijk niveau kunnen we ook leren van fictie: zo zijn we gewaarschuwd dat bij de uitbraak van een zeer besmettelijk virus al snel een tweedeling dreigt te ontstaan tussen zieken en gezonden, dat zieken of mensen die een risico gelopen hebben op besmetting geïsoleerd zullen worden en dat de overheid vergaande bevoegdheden krijgt om dat te bewerkstelligen. De maatregelen

die in Nederland bij het schrijven van dit artikel genomen zijn, en die voor sommige politici lang niet ver genoeg reiken, grijpen fundamenteel in onze samenleving in: instellingen sluiten, samenscholingen verbieden, vrij verkeer van mensen aan banden leggen, associëren wij doorgaans met een dictatoriaal bewind; nu accepteren we het gewoon. Het kan tot gevolg hebben dat we globalisering en supranationale samenwerking opnieuw zullen wegen, met een grote kans op groeiend nationalisme en eigenvolk-eerst-mentaliteit. Landen kunnen besluiten hun grenzen niet alleen vanwege besmettingsgevaar te sluiten, maar om in het verlengde daarvan alles wat ongewenst is buiten te houden. Het toch al in de samenleving aanwezige racisme en xenofobie zullen zo een voedingsbodem aangereikt krijgen waarop zij welig zullen tierden. Smeulend wantrouwen kan uitgroeien tot een paranoïde wereldbeeld. In de Verenigde Staten is de wapenverkoop aan particulieren sinds de uitbraak van het coronavirus fors gestegen. Dat is in onze ogen bijna lachwekkend, alsof je het virus zou kunnen neerknallen, maar onderliggend laat het de grote angst en onzekerheid zien bij burgers die zich willen voorbereiden om hun bezit te verdedigen, mocht dat nodig gaan worden. Denk hierbij aan langdurige schaarste van goederen, wat niet alleen tot hamsteren kan leiden (wat we in Nederland de eerste paar dagen na bekendwording van de besmettingen in Noord-Brabant ook gezien hebben) maar ook tot plunderen en geweld. Daarmee komen fictie in literatuur en speelfilm akelig dicht bij de realiteit. Hoe hoger het sterftecijfer, en hoe meer gezonde en relatief jonge volwassenen ook aan corona komen te overlijden, hoe groter de kans dat de scenario's

in *De stad der blinden* en *Bird Box* niet zo ver weg zijn als we misschien liever zouden willen denken.

De stad der blinden werd in 2008 verfilmd onder de titel Blindness, met in de hoofdrollen onder anderen Mark Ruffalo en Julianne Moore onder regie van Fernando Meirelles. Bird Box is een film uit 2018 onder regie van Susanne Bier, met onder meer Sandra Bullock, Trevante Rhodes en John Malkovich in de hoofdrollen. Het boek waarop deze film is gebaseerd is van Josh Malerman.

Derk-Jan Drost is psycholoog.

Hij werkt bij Trubendorffer Verslavingszorg en als Psycholoog/Coach bij Faculty of Skills.

Arnout ter Haar is psychotherapeut en coach en werkt in eigen praktijk.

Hij is hoofdredacteur van dit blad.